

Ukážka z knihy *Pod dohľadom – Cesta tieňovým štátom*

Autorka: Kerry Howley

Preložila: Andrea Tomová

Začína sa to Carltonom Douglasom Ridenhourom, známym pod menom Chuck D, spevákom skupiny Public Enemy, moralizujúcim širiteľom sociálne uvedomelého hip-hopu, ktorý sa venuje prednáškam plným samplov o škodlivosti lacného alkoholu, apatie a korporativizmu. Práve tento zdokonaľujúci sa žáner zaujal štrnásťročného Johna Lindha: Jeru, Grand Puba, Ice Cube boli muži, ktorí verili, že v štruktúre spoločnosti niečo výrazne nehrá. V jedenástich rokoch je John krásny chlapec s veľkými hnedými očami. Poprosí matku, aby ho zobrala do kina na film *Malcolm X*, a veľmi sa mu páči scéna, v ktorej sa Malcolm a státisíce ďalších odvážia ísť do Mekky a spoločne pokľaknú. Je to pre neho vzrušujúce: rasová jednota vďaka poslušnosti. Tu po prvýkrát okúsil, aké to je stratiť pocit hraníc telesnej schránky, zažiť extázu. Je zvláštne, že americkému chlapcovi sa páči fyzický prejav kolektívneho podriadenia v Saudskej Arábii, no bolo potrebné americké cítenie, aby si pomyslel: *mohol by som to byť ja*. John mal chronické, sociálne izolujúce žalúdočné problémy, pre ktoré nechodil do školy. Jeho matka neskôr opísala, že sa dal ľahko vystrašiť.

Vytvorenie vlastnej identity je úloha, ktorú Amerika ukladá svojim bielym adolescentom z predmestia. Mimo Johnovej izby sa rozprestierali novo vydláždené cesty a kopce porastené stromami; matka v domácnosti; hravá, obdivujúca mladšia sestra; otec, ktorý pracoval do noci ako vedúci právnik pre energetický konglomerát. John bol brunet s hrubými črtami rozpačitého tínedžera. Toto plátno bolo znepokojivo prázdne, ale na internete John dokázal vyniknúť. Na internete sa hlásil k čiernej pleti, písal vlastnú rapovú hudbu a mal tendenciu presadzovať to, čo považoval za autentickú černošskú kultúru zasadenú proti korumpujúcemu vplyvu peňazí, bielych ľudí a neresti. „Naša černošská identita nie je dôvodom, že nás belosi nenávidia; to ICH rasizmus spôsobuje nenávisť,“ píše v príspevku, v ktorom z pohodlia svojej spálne v severnej Kalifornii kritizuje *iného* používateľa za to, že predstiera, že je čierny. Týmto prvým pokrytectvom sa pohrával s myšlienkami čistoty; hudba, ktorú miloval, sa mala vychutnávať vo svojej nefalšovanej podobe. Tí, ktorí veria, že na to, aby si užili hip-hop, potrebujú drogy a alkohol, sú podľa jeho slov „naničhodní hajzli“.

Na internete našiel islam a vrhol sa do dramaticky zhmotnenej budúcnosti. Trvalo mu len tri roky, kým sa zo svojej sterilnej kalifornskej spálne dostal do zapáchajúcej zatopenej pevnosti, kde sa brodil vodou plnou mŕtvov a dehydrovaný takmer na smrť bojoval s pokušením napiť sa.

Malcolma, Ice Cubea a skupinu Public Enemy spája organizácia Nation of Islam (Islamský národ). Lindh svoju spálňu vymenil najprv za Islamské centrum v Mill Valley, jednoduchú mešitu sídliacu v bývalom baptistickom kostole, kde digitálne hodiny na minbare (vyvýšený priestor v prednej časti modlitebne mešity) ukazovali čas a chlapci v športových dresoch sa dotýkali čelom zeme pod lacným lustrom. Jeho rodičom, budhistke a katolíkovi, sa uľavilo, že našiel cestu z izolácie ku komunite mierumilovných veriacich. Zdalo sa im to zdravé. Ten istý rok začal na verejnosti nosiť rúcho. Nechal si narásť ambicióznu bradu. O Johnovi Walkerovi Lindhovi sa dá povedať jedno: prijíma záväzky.

John sa svojej matke zveril, že sa chce naučiť arabčinu, ale nie poškvrnenú arabčinu, nie arabčinu naničhodných hajzlov – chce sa ju naučiť na mieste, kde sa hovorená arabčina najviac podobá tej z Koránu. Spolu s matkou si preštudovali školy v Jemene. Jednu z nich vlastnil Jemenčan, ktorý sa oženil so ženou z Oregonu. Marilyn zavolať do školy a porozprávala sa s americkým majiteľom. Rozhodla sa, že nechá svojho syna riadiť sa svojimi záujmami. Hľadal. Pomáhala mu hľadať.

V Jemene sa sedemnásťročný John ocitol mimo svojej spálne, odrezaný od obrazoviek a monitorov. Ulice boli široké, vzduch hustý od výfukových plynov, budovy mali farbu piesku. Škola, plná hlučných vyst'ahovalcov zo západu, ho nesmierne sklamala. Bola nečistá. Nikto okolo neho to nebral dostatočne vážne. V triedach sa miešali pohlavia, čo neschvaľoval. Sťažoval sa vedeniu. Sťažoval sa ostatným študentom: „Milí obyvatelia tejto izby,“ napísal na odkaz, ktorý prilepil na dvere iného emigranta. „Prosím, prestaňte sa obnažovať pred oknom.“ John sa dozvedel, že jeho matka a otec sa budú rozvádzať. Jeho otec sa stretával s iným mužom.

Po šiestich týždňoch John opustil školu, kde sa ľudia obnažovali pred oknom. Prihlásil sa do intenzívneho programu na jemenskej univerzite, odišiel na desať mesiacov domov a na jeseň v roku 2000 odletel späť na východ, aby sa napokon dostal do neznámej, spart'anskej, nezávislej madrasy v Pakistane, kde bol jediným dospelým študentom medzi štyridsiatimi deťmi. S rodičmi udržiaval kontakt prostredníctvom listov a spolu so všetkými ostatnými malými chlapcami recitoval Korán. Život zjednodušoval na základy, usiloval sa o dôverný vzťah s jediným textom. Za politickú organizáciu najvernejšiu tomuto textu považoval Taliban.

Lindh si čarbal cez obrázok cválajúcich koní na svojom zápisníku; výtvarné umenie začal pokladať za nenáboženské. V tomto zápisníku si tiež začal katalogizovať zverstvá, ktoré indické bezpečnostné sily páchali na kašmírskych moslimoch: „60 000 Kašmírčanov zabitých, 26 000 zranených.“ „461 školákov upálených zaživa.“ „700 žien znásilnených.“ Počul príbehy o mučených školákoch v konflikte vzdialenom jeden deň cesty autom.

Štyristošesťdesiatjeden školákov upálených zaživa. Príbehy, ktoré si rozprávate cestou do náborovej kancelárie. John Lindh je presne v mojom veku a toto je časť príbehu, ku ktorej sa znovu a znovu vraciam: dvadsaťročný chlapec, ktorý odíde z domu do madrasy, nikto ho nestopuje, nikto sa k nemu nehlási. Putovanie absolútne bez dozoru. Bol by to dokázal niekto z nás? Všetky tie strašné nápady, ktoré ste mali, keď ste mali dvadsať, fanatizmus, ktorý prichádza tak ľahko, bez dôsledkov, ideológie nepoznačenej stretnutím so svetom! Čo keby ste konali na ich základe? Z historického hľadiska sa vláda Spojených štátov nijako zvlášť nezaujímalala o to, či sa mladí Američania cítia povolaní k džihádu. V Brooklyne, Atlante, Bostone, Chicagu, Pittsburchu a Tucsone totiž existovali moslimské náborové organizácie financované Saudskou Arábiou, ktorých cieľom bolo prepojiť amerických moslimov s afganskými mudžáhidmi v Pakistane. Odhady, koľko Američanov sa k nim v osemdesiatych rokoch pridalo, sa pohybujú od desiatok po stovky, ale nikto nevie, koľkí odišli, pretože to nikto nepovažoval za dostatočne zaujímavé, aby to zaznamenával.

Je ťažké postúpiť do prvej línie zahraničnej armády, ktorá o vás nikdy nepočula. Lindh si našiel výcvikový tábor v Pakistane, kde dúfal, že sa uplatní pri obrane Kašmíru. Nestážoval sa, bol tichý, ale opäť hlboko kritický; miesto bolo príliš politické, nie dostatočne náboženské. Podľa správy organizácie ACLU to bol „akýsi odtučňovací tábor pre tlstých saudskoarabských tínedžerov“. Po troch týždňoch odišiel a hľadal niečo serióznejšie. V Afganistane Lindh našiel náborovú kanceláriu Talibanu. Bol jún 2001.

Lindh teraz dobre vyzeral; bol štíhly, opálený, s jemnými črtami, vysokými a širokými lícnymi kosťami. Nikdy nebude vyzerat' ako bojovník. Týmto náborárom nestačilo, že John Walker Lindh sa zúfalo chcel podieľať na očiste Islamského štátu pod vedením Talibanu. Nestačilo, že bol teraz pripravený zabíjať príslušníkov Severnej aliancie, sekulárnej armády bojujúcej o kontrolu nad Afganistanom. Podľa náborárov sa Lindh nehodil do prednej línie. Neovládal ani jeden z jazykov, ktoré používajú riadne jednotky Talibanu – urdčinu, darjččinu, pašččinu. Jeho výcvik bol na smiech. Odtučňovací tábor? Skúste si dva týždne v skutočnom výcvikovom tábore, povedali, a potom vám dovoľia vstúpiť nie do riadneho Talibanu, ale do menšej jednotky arabsky hovoriacich vojakov: al-Ansár, *pomocníkov* – Uzbekov, Arabov, Pakistancov. Považovali sa za menej predvídateľných, zúfalejších a brutálnejších.

Skutočný výcvikový tábor je ten, o ktorom ste počuli, celé dni a noci v kaŕone medzi pustými kopcami bez stromov. Lindh sa dostával čoraz bližšie k centru diania, čoraz bližšie do sústavy sústredných kruhov okolo extatického podriadenia sa, o ktoré sa usiloval. Práve v tábore al-Fárúk pocítil Lindh na svojich chudučkých pleciach váhu raketometu a zažil to zvláštne tiché a jemné trhnutie samopalu AK-47. Tu si zvykol vziať do ruky granát, okrúhly ako žiarovka na vianočný stromček. Naučil sa orientovať podľa slnka a mesiaca. Plazil sa kaŕonom, potil sa v septembrovej horúčave a vstával s tunikou pokrytou červeným prachom. Budil sa o pol štvrtej ráno, umyl sa, potom nasledovali modlitby, vyučovanie, príhovory a prestávky na jedlo až do deviatej večer, keď sa ukladal spať.

Lindh zhodnotil, že prejavy boli nudné a počas jedného zaspal. Prednášal muž, ktorý sa zdal pomalý a chorý, a bol obkolesený okázalým sprievodom, ktorý Lindh považoval za bezbožný. Bol to Usáma bin Ládin, o ktorom Lindh neskôr tvrdil, že vie veľmi málo. Pomalý chorý muž pomáhal financovať tábor, v ktorom trénovali jednak tí, ktorí sa, tak ako Lindh, pripravovali na tradičnú vojnu ako súčasť afganskej armády, a osobitne tí, ktorí sa pripravovali na teroristické útoky na Spojené štáty, Izrael a iné krajiny. V určitom čase tu absolvovali výcvik štyria budúci únoscovia lietadiel. Jeden z inštruktorov sa ku koncu Lindha opýtal, či by sa chcel zúčastniť na džiháde v Izraeli alebo v Spojených štátoch. Lindh odmietol a, ako si želal, poslali ho do Afganistanu bojovať v nejasnej vojne bez zjavného vzťahu k USA. Na frontovú líniu sa prvýkrát postavil 6. septembra.

Lindh kráčaľ tri dni bez prestávky s malým množstvom jedla a vody. Bomby odtrhávali končatiny, drvili hlavy, otvárali bruchá. Muži čakali pred nemocnicou na pomoc a mierili zbraňami na lekárov z pohotovosti, kým im nevyhoveli. Obloha bola plná lietadiel. Prišli Američania. Ostanú tam dvadsať rokov.

So vzdušnou podporou Američanov Taliban rýchlo podľahol a Lindhovej jednotke povedali, že ich prepustia a pošlú domov do krajín, z ktorých prišli. Spolu so štyrmi stovkami spolubojovníkov ich odviezli nákladným autom do obrovského pieskového hradu, pevnosti z blata rovnakej žltohnedej farby, ako bola celá okolitá krajina. Steny tejto pevnosti sú hrubé deväť metrov. Pevnosť sa tiahne asi päťsto metrov a vyzerá, akoby ju navrhlo dieťa bez fantázie; je plochá a hnedá, s hrboľatými ryhami pripomínajúcimi nerovné zuby. Lindhovi a ostatným prikázali, aby vošli do sedemizbového suterénu malej ružovej obdĺžnikovej budovy v pevnosti. V skutočnosti ich neprepúšťali na slobodu. Taliban ich predal.

John Lindh zostúpil do suterénu, ktorý bol až na niekoľko malých výrezov pri strope tmavý; muži sa na seba tlačili, aby sa pozreli von. Predtým väzňom prikázali nechať zbrane na hromade, ale neposlúchli. V tme si vyťahovali zbrane spoza chrbta, spod obväzov, z rukávov košieľ, nohavíc. Teraz ich je tu 400; 314 z nich tu zomrie.

Johna vyviedli zo suterénu na výsluch. Vojak mu zviazal lakte a prinútil ho kľaknúť si na dvore, naokolo bolo mnoho ďalších zviazaných talibancov. Na prašnom priestranstve obklopenom dvadsaťmetrovými múrmi Lindh po prvýkrát za celé mesiace začul angličtinu. „Pozrite sa na mňa,“ rozkázal muž v západnom oblečení, dívajúc sa zhora na Lindha. „Viem, že hovoríte po anglicky.“ Mal prekvapivo jemný hlas. Americký prízvuk. Lindh ho pokladal za žoldniera, ale tento muž, Mike Spann, bol zo CIA.

Lindhovo telo sa zhrbilo, vlasy mu padali do očí. Nohy mal bosé. Muž si kľakol a strčil Lindhovi do tváre malý fotoaparát.

„Čo, ste zmätený? Viete, že ľudia, s ktorými pracujete, sú teroristi? Odhrňte si vlasy z čela,“ pokračoval muž, ale Lindh mal zviazané lakte. Afganský vojak pristúpil k Lindhovi a plesnutím mu vlasy odhrnul do zátylku.

Lindh urobil všetko pre to, aby unikol svojej americkej identite, ale tá ho sem nasledovala. V pevnosti vládlo ticho. Ani Spann, ani Lindh nevideli, ako v nej rastie zúrivosť stoviek

nahnevaných ozbrojených hladných mužov, ktorým sľúbili bezpečný odchod domov a zavreli ich.

Keď sa otvorila brána, aby ďalšiu skupinu mužov vyviedli na výsluch, šesť väzňov si prerazilo cestu von, kričali, hádzali granáty. Väzni na dvore sa postavili a utekali; väzni zo suterénu sa vyvalili na dvor. Spann v džínsoch, očividne cudzinec, bol postrelený do hrude. Mal tridsaťdva rokov, jeho najmladšie dieťa malo šesť mesiacov, išlo o prvú smrť amerického vojaka po 11. septembri, prvú smrť po tom, čo americký štát zjednotila cieľavedomosť v snahe zabrániť druhému útoku.

Hladní väzni sa rozutekali a našli privesy plné zbraní: granátov, pušiek. Severná aliancia, ktorú nikdy nepreslávila jej schopnosť bojovať, v podstate uväznila svojich nepriateľov, ktorí už boli vyzbrojení, vo vnútri zbrojnice. O niekoľko hodín sa dvor zaplnil mŕtvymi mužmi a koňmi. Americké lietadlá zhadzovali rakety, ktoré s piskotom leteli vzduchom a vyvrhovali čierne oblaky prachu. Na mŕtvolách koní na nádvorí padal popol. Bojovníci Severnej aliancie stúpali po mŕtvolách, vyzúvali si topánky a menili ich za lepšie topánky talibancov. Teraz sa to všade hemžilo reportérmi: Američanmi, Nemcami a Britmi s mikrofónmi a kamerami na statívoch. Bolo to centrum sveta.

O dva dni sa pevnosť vyprázdnila a Severná aliancia mala zaujímavý problém: suterén plný nevráživých mužov so zbraňami. Bojovníci Aliancie postávali vonku a premýšľali, ako zavraždiť mužov vo vnútri. Najskôr ten najočividnejší spôsob: namierili zbrane na maličké okná a strieľali. Cez otvory hádzali granáty. Šrapnely sa odrazili od steny a zasiahli Johnovo rameno, členok, chodidlo. John a ostatní pri vyhýbaní sa granátom zakopávali o mŕtvolky. Vzduch páchol krvou. Muži preliezali cez ostatných, aby sa vyprázdnil v rohu. John čakal v tme, vo vnútri, chorý, premrznutý a smädný, počúval klepot guľiek, hvizd projektilov a raz za čas výbuch rakiet.

Práve toto, nie intenzita jeho viery, tak jasne odlišuje Johna Walkera Lindha od doby, v ktorej žil. Kým ostatní ľudia jeho spoločenskej vrstvy a privilégií sa vzdávali od zmyslovej skúsenosti, čoraz viac prepojení nie prostredníctvom dotyku, ale drôtu, uzatvorení za rastúcim počtom obrazoviek, niečo v Johnovi Lindhovi hľadalo živočíšne utrpenie. Kým iní nechali sluch a čuch, prastaré zmysly, stať sa v porovnaní so zrakom celkom druhoradými, John si v službách akéhosi zla, o ktorom zostal odhodlane naivný, dovolil holistický zmyslový nápor. John už niekoľko dní nejedol a niektoré prsty na nohách mal omrznuté. Za pohár vody by urobil čokoľvek.

Jedného dňa dostanú bojovníci Aliancie nápad. Do pivnice nalejú palivo. Johnova tunika je nasiaknutá benzínom. Zapália zápalku. Muži horia zaživa. Lindh omdlieva za výkrikov ostatných mužov, ale nehorí. Na šiesty deň nájdu bojovníci Aliancie hadicu. Namieria ju do pivnice. Muži už od zimy prichádzajú o prsty na nohách. Teraz sa im ľadová voda plazí po chodidlách, členkoch až po kolená. Končatiny a výkaly vyplávajú na hladinu. Muži, ktorí sú príliš zranení na to, aby stáli, sa jednoducho utopia. Lindh sa opiera o palicu, ale raz padá do nehybnej vody, v ktorej sú odtrhnuté končatiny, zbrane, moč, výkaly. Odtlačí sa späť do stoja a dvadsať hodín stojí, trasúc sa od chladu. Lindh už niekoľko dní nemal ani kvapku vody. Keď od smädu nevie vydržať, spojí dlane, otvorí ústa a napije sa.